

مسئله‌شناسی مطالعات سیاسی قرآن کریم

(شناسایی مسائل سیاسی طرح شده در تگ‌نگاشت‌ها)

عبدالعلی حسینی^۱

چکیده

این پژوهش به منظور شناسایی مسائل سیاسی طرح شده در مطالعات سیاسی قرآن کریم شامل کتاب‌ها، رساله‌ها و مقاله‌های علمی، انجام شده است. ۳۳ کتاب، ۱۷۷ رساله و ۱۳۲ مقاله‌های علمی با عنوان قرآن و سیاست، به عنوان جامعه آماری پژوهش، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند. این تحقیق به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته و برای جمع‌آوری اطلاعات از روش استقرایی، قیاسی و استنادی بهره گرفته شده و برای ساماندهی داده، از نقشه‌های ساختاری و مفهومی الگوی مدیریت دانش استفاده شده است. در پژوهش حاضر این نتیجه حاصل گشته که در بخش کتب، بیشترین آثار متعلق به مسئله «ولایت» اند با ۱۲ جلد اثر. در رساله‌ها بیشترین آثار مربوط به مسئله «امامت» هستند با ۲۱ اثر و عنوان و در مقاله‌های علمی نیز بیشترین آثار در ارتباط به مسئله «سیاست» انجام شده‌اند که ۳۷ عنوان و مسئله فرعی شناسایی شده را به خود اختصاص داده‌اند. با تجمیع کلیه مسائل شناسایی شده در جامعه آماری پژوهش، دیدگاه قرآن پیرامون ۱۵۳ مسئله سیاسی در قالب ۱۶۲۶ عنوان بیان شده و در مقایسه با مسائل مطرح در دانش سیاسی (۲۶۲ مسئله)، دیدگاه قرآن درباره ۱۰۹ مسئله سیاسی مورد بررسی قرار نگرفته است. از طرف دیگر اکثر آثار و مباحث صورت گرفته، متعلق به تعداد محدودی از مسائل سیاسی بوده‌اند. نتایج به دست آمده، گواهی عدم توازن در آثار مورد مطالعه است و ضرورت دارد تا دیدگاه قرآن پیرامون مسائل طرح نشده و کمتر طرح شده از منظر قرآن، استخراج و تبیین گردد.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، مسئله، سیاست، مطالعات سیاسی، تگ‌نگاشت‌ها.

۱. دکتری، رشته قرآن و علوم سیاسی، مؤسسه علوم انسانی، جامعه المصطفی (ص) العالمیه، قم، ایران.
ایمیل: abdullhasni99@gmail.com

مقدمه

قرآن به عنوان کتاب آسمانی و راهنمای هدایت بشر، دربردارنده آموزه‌های زیادی در حوزه‌های مختلف بخصوص در حوزه سیاست است. تاکنون آثار زیادی از سوی پژوهشگران در حوزه قرآن و سیاست، برای تبیین آموزه‌های سیاسی قرآن کریم، منتشر شده‌اند. اما این سؤال مطرح است که چه تعداد از مسائل مطرح در دانش سیاسی، در این آثار از منظر قرآن طرح شده؟ در پاسخ باید متذکر شد که تاکنون پژوهشی جامع در این زمینه انجام نشده است. از طرف دیگر ضرورت دارد، برای جلوگیری از پژوهش‌های تکراری و شناسایی مسائل سیاسی طرح نشده، پژوهشی جامع و مستقلی انجام شود تا آمار مسائل سیاسی طرح شده و طرح نشده، آشکار گردد. از این رو هدف این پژوهش، مسئله‌شناسی مطالعات سیاسی قرآن کریم، است. محقق در یک مقاله دیگر به شناسایی و تحلیل مسائل مطرح شده در تفاسیر جامع ترتیبی با گرایش سیاسی اجتماعی، پرداخته است و مسائل سیاسی طرح شده را شناسایی نموده و در قالب جدول و نمودار تحت عنوان «نظام مسائل سیاسی قرآن کریم (تفاسیر)» ساماندهی و تدوین نموده است. اینک در این مقاله، مسائل سیاسی طرح شده در تکی‌نگاشت‌ها شامل کتاب‌ها، رساله‌ها و مقاله‌های علمی با موضوع قرآن سیاست، مورد شناسایی و ساماندهی قرار می‌گیرند.

پژوهش حاضر، برگرفته از فصل چهار رساله دکتری پژوهشگر، با عنوان «نظام مسائل سیاسی قرآن کریم (با توجه به تفاسیر مهم معاصر فریقین)» می‌باشد که خلاصه‌ای از مباحث مطرح شده در آن، گزینش و در قالب سه بخش تنظیم شده است. در بخش اول، مسائل سیاسی طرح شده در کتب با موضوع قرآن و سیاست، در بخش دوم مسائل طرح شده در رساله‌های علمی اعم از رساله دکتری و پایان‌نامه ارشد و در بخش سوم مسائل سیاسی مطرح شده در مقاله‌های علمی با موضوع قرآن و سیاست با مراجعه به پایگاه‌های معتبر علمی، مورد تحقیق و بررسی قرار داده می‌شوند.

جامعه آماری پژوهش

با توجه به اینکه آثار زیادی در حوزه قرآن و سیاست وجود دارند و امکان جستجو و مطالعه کلیه این آثار برای پژوهشگر میسر نیست، لذا جامعه آماری این پژوهش شامل آن دسته از آثاری است که دارای عنوان «قرآن و سیاست» هستند که پیرامون یک یا چند مسئله سیاسی از منظر قرآن نگاشته

شده‌اند. از این رو، با مراجعه و جستجو در کتابخانه‌ها و پایگاه‌های معتبر علمی، ۳۳ عنوان کتاب، ۱۷۶ رساله علمی و ۱۳۲ مقاله علمی؛ با عنوان قرآن و سیاست تا بهار ۱۳۹۹ شناسایی گردیدند که جامعه آماری پژوهش را تشکیل می‌دهند.

روش تحقیق

برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات (مسائل سیاسی) از روش ترکیبی قیاسی، استقرایی و استنادی استفاده می‌شود و تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده/مسائل شناسایی‌شده با بهره‌گیری از نقشه‌های مفهومی و ساختاری الگوی مدیریت دانش، انجام می‌گردد.

مفهوم‌شناسی

واژه مسئله از واژگان کلیدی، مهم و پرکاربرد این نوشتار به شمار می‌رود. از این رو نیاز است که مفهوم مورد نظر از آن مشخص گردد. واژه مسئله، به دو معنا به کار می‌رود:

۱. مسئله به مفهوم مشکل و هر امر مجهول؛ مسئله به مفهوم مشکل، چالش، مجهول و هر امر ناشناخته که برای روشن شدن، نیاز به تحقیق و پژوهش داشته باشد. واژه مسئله معادل با واژه «problem» به کار می‌رود و در اصل به معنای امری است که برای ما ناشناخته یا مجهول باشد (طرقی، ۱۳۸۴، ۵۷). مراد از مسئله در پژوهش‌های مسئله محور همین معنای اول، مورد نظر است.

۲. مسئله به مفهوم مسئله علم؛ کاربرد دومی که در کتب برای واژه مسئله ذکر شده است، به مفهوم مسئله علم می‌باشد. آیت‌الله مصباح یزدی در کتاب آموزش فلسفه خویش، مسائل علم را این‌گونه تشریح می‌کند: مسائل یک علم عبارت است از قضایایی که موضوعات آن‌ها، تحت عنوان جامعی (کل یا کلی) مندرج می‌شوند و موضوع علم عبارت است از همان عنوان جامع (مصباح یزدی، ج ۱، ۹۲). آیت‌الله جوادی آملی در تعریف علم می‌نویسد: علم مجموعه مسائل متناسب است که هدف خاصی دارد (جوادی آملی، ج ۴۴، ۱۳۹۶، ۸۱). در اصول فقه وقتی که بحث از مسائل علم اصول می‌شود، مسئله به معنای مجموعه گزاره‌ها و قضایا تعریف می‌گردد: مسائل هر علمی، مجموعه گزاره‌ها و قضایایی است که در آن علم، از صحت و سقم آن بحث می‌شود (ولایی، ۱۳۸۶، ۱۷).

در یک جمع‌بندی از تعریف مسئله به معنای دوم، می‌توان مسائل را که جمع مسئله است، چنین تعریف کرد: مسائل علم عبارت از مجموعه قضایا و گزاره‌هایی اند که مناسبتی بین آن‌ها وجود دارد و این قضایای منتسب به موضوع علم باشند. موضوع علم، یک عنوان کلی است و مسائل علم، اجزای آن را تشکیل می‌دهند. مراد از واژه مسئله در این پژوهش، مفهوم دوم آن و به معنای اجزای موضوع علم سیاست، است. بر این اساس، مسائل سیاسی، عبارت از گزاره‌های مانند حکومت، حاکمیت، مشروعیت، ملت، مقبولیت، خلافت، امامت، ملت و غیره اند. کلیه این مسائل، اجزای تشکیل دهنده موضوع علم سیاست که قدرت است؛ محسوب می‌شوند. محقق در نظر دارد به صورت مقایسه‌ای، مسائل مطرح در دانش سیاسی را، در جامعه آماری پژوهش، مورد بررسی قرار دهد تا تعداد مسائل طرح شده در قلمرو تحقیق روشن گردد.

نظام مسائل دانش سیاسی

در یک پژوهش دیگر که آماده چاپ است، مسائل مطرح در گرایش‌های مختلف دانش سیاسی، با مراجعه به آثار مربوط به علم سیاست، فلسفه سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی، کلام سیاسی، فقه سیاسی و روابط بین‌الملل، شناسایی شده و با استفاده از نقشه‌های ساختاری و مفهوم‌الگوی مدیریت دانش، تحت عنوان «نظام مسائل دانش سیاسی» ساماندهی و تدوین شده است. نظام مسائل دانش سیاسی متشکل از دودسته از مسائل می‌باشد:

دسته اول: مسائل و مؤلفه‌های اصلی اند که دارای زیر عنوان می‌باشند که درواقع مسائل و مؤلفه‌های فرعی آن را تشکیل می‌دهند؛ مانند دولت که خود یک مسئله اصلی دانش سیاسی است و دارای مسائل و مؤلفه‌های فرعی مانند منشأ دولت، عناصر دولت، انواع دولت، می‌باشد. با مطالعه و بررسی آثار مربوط به علوم سیاسی، ۳۸ مؤلفه و مسئله اصلی با ۲۷۱ مؤلفه و مسئله فرعی شناسایی گردید.

دسته دوم: مسائل و مؤلفه‌های اصلی که خود به‌عنوان یک مسئله دانش سیاسی مطرح اند؛ مانند مشارکت سیاسی، مشروعیت سیاسی، جنگ، صلح و غیره. این دسته از مسائل در ۱۶ گروه دسته شده که مشتمل بر ۲۲۴ مسئله و مؤلفه اصلی می‌باشند. اینک طرح یا عدم طرح این مسائل در جامعه آماری پژوهش مورد بررسی گرفته و در نهایت نظام مسائل سیاسی قرآن

کریم (تک‌نگاشت‌ها) ساماندهی خواهد شد. در مجموع ۲۶۲ مسئله مذکور، مسائل اصلی دانش سیاسی را تشکیل می‌دهند و محقق در نظر دارد طرح یا عدم طرح این مسائل در مطالعات سیاسی قرآن کریم (تک‌نگاشت‌ها) شامل کتاب‌ها، رساله‌ها و مقالات علمی را بررسی نماید.

مسئله‌شناسی مطالعات سیاسی قرآن کریم

چنانکه در مقدمه ذکر شد، ۳۳ عنوان کتاب، ۱۷۶ پایان‌نامه و رساله علمی و ۱۳۲ مقاله علمی، با عنوان قرآن و سیاست، جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند و در این بخش مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

۱. کتاب‌ها

در این بخش با مراجعه با مراکز علمی و کتابخانه‌ها و پایگاه‌های معتبر علمی کتاب‌هایی با عنوان قرآن و سیاست شناسایی شده و با دقت مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. با توجه به کثرت آثار منتشرشده در حوزه قرآن و سیاست، در این تحقیق آن دسته از آثاری جامعه آماری پژوهش را تشکیل می‌دهند که دارای عنوان قرآن و یکی از مسائل مطرح در علوم سیاسی، هستند و موضوع آن‌ها را قرآن و سیاست تشکیل می‌دهند. با توجه به این معیار، ۳۳ عنوان کتاب گزینش شد و کلیه مسائل سیاسی مطرح‌شده با استفاده از فهرست و عناوین کتاب، شناسایی گردید و اینک به تشریح آن‌ها می‌پردازیم. شیوه کار به این صورت است که ابتدا مسائل اصلی شناسایی و سپس تعداد عناوین و مسائل فرعی مربوطه به هر مؤلفه اصلی در داخل پرانتز، نشان داده می‌شود.

۱. مبانی اندیشه سیاسی در آیات مکی

این کتاب اثر عبدالقادر حامد تیجانی است. این اثر از جمله آثار ارزشمندی است که مبانی اندیشه سیاسی در آیات مکی (آیات نازل شده در مکه) را مورد تحقیق و پژوهش قرار داده است. محور مباحث مطرح شده در این اثر، مبانی اندیشه سیاسی اسلام است ولی نویسنده به تناسب مباحث صورت گرفته، دیدگاه قرآن پیرامون برخی از مسائل مطرح در علم سیاست و فلسفه سیاسی مانند دولت، حکومت را نیز شرح داده است.

مسائل سیاسی طرح شده:

پس از مطالعه و بررسی این اثر، در کل ۲۶ مسئله سیاسی که مشتمل بر ۱۰ مسئله اصلی و ۱۶

مسئله فرعی، شناسایی گردید. از نظر آماری بیشترین مباحث مطرح شده، به ترتیب در مورد مسائل اصلی ذیل می‌باشند: حکومت اسلامی (۴)، (تیجانی، ۱۳۸۹، ص ۱۵۶، ۱۶۱، ۱۵۷) حکومت (۳)، (همان، ص ۱۰۰، ۱۳۰، ۱۳۳-۱۳۸) انسان (۲) (همان، ص ۷۲؛ ص ۹۷)، امت (۱)، (همان، ص ۱۰۰) دولت (۱)، (همان، ص ۱۴۷) عدالت (۱)، (همان) شوری (۱)، (همان، ص ۱۰۰) قانون (۱)، (همان، ص ۱۳۰) حاکمیت (۱)، (همان، ص ۱۲۰، ۱۴۲) روابط بین‌الملل (۱) (همان، ص ۱۷۷-۲۵۸).

۲. سیاست و حکومت در قرآن

کتاب سیاست و حکومت در قرآن، از جمله کتاب‌های ارزشمندی است که در حوزه قرآن و علوم سیاسی نگاشته شده. نویسنده ضمن طرح یک سری از مباحث مربوط به مبانی سیاست اسلامی، دیدگاه قرآن درباره‌ی تعدادی از مسائل سیاسی را نیز بیان نموده است.

مسائل سیاسی طرح شده:

در این اثر، در مجموع ۲۴ مسائل سیاسی مطرح شده است که ۷ مسئله سیاسی اصلی و ۱۷ مسئله فرعی مربوطه آن‌ها هستند. از نظر تعداد بیشترین مباحث و مسائل فرعی مطرح شده مربوط به مسائل سیاسی اصلی ذیل می‌باشند:

آزادی (۶)، (قاضی‌زاده ۱۳۸۴، ص ۳۹۶، ۴۰۴-۴۰۸، ۴۲۷-۴۴۰) مشروعیت (۵)، (همان، ۹۱-۹۶، ۱۱۱، ۱۲۶، ۱۵۹، ۲۶۸) حاکم اسلامی (۳)، (همان، ص ۳۴۹-۳۶۸-۳۸۱-۳۹۲) روابط خارجی (۲)، (همان، ص ۴۸۵-۵۱۲-۵۲۳) سیاست و حکومت (۱)، (همان، ص ۲۵-۹۰) شوری (۱)، (همان، ص ۳۰۵-۳۰۶) عدالت (۱) (همان، ص ۴۵۱-۴۷۰)

۳. حقوق و سیاست در قرآن

این کتاب یکی از آثار دیگر در حوزه قرآن و سیاست است. آیت‌الله مصباح یزدی در این اثر، تعدادی از مسائل حقوقی و سیاسی را از منظر قرآن، مورد بحث قرار داده است. مؤلف ابتدا به تبیین و تشریح دیدگاه قرآن پیرامون مسائل حقوقی پرداخته و در بخش دوم، برخی از مهم‌ترین مسائل سیاسی را از منظر قرآن مورد بحث و بررسی قرار داده است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

با مطالعه و بررسی که انجام شد، در مجموع ۳۶ مسئله سیاسی شامل ۸ مسئله اصلی و ۲۸ مسئله فرعی شناسایی گردیدند. از نظر آماری بیشترین مسائل فرعی به ترتیب، مربوط به مسائل اصلی ذیل می‌باشند: حکومت (۱۰)، (مصباح یزدی، ۱۳۹۳، ص ۲۱۷، ۲۱۹-۲۲۲، ۲۲۲-۲۲۸-۲۳۰، ۲۳۴-۲۳۵) شوری (۷)، (همان، ص ۲۷۳-۲۷۴، ۲۹۰، ۲۷۶-۲۸۵، ۲۹۱-۲۹۴) قانون‌گذاری (۶)، (همان، ص ۱۵۳-۱۵۷، ۱۶۹-۱۷۰) بیعت (۲)، (همان، ص ۲۹۸-۳۰۱) حاکم و زمامدار (۱)، (همان، ۱۸۶-۱۹۱) دموکراسی و خلافت الهی (۱)، (همان، ص ۲۱۰-۲۱۳) خلافت (۱)، (همان، ص ۲۱۲) مشروعیت و مقبولیت (۱) (همان).

۴. قرآن، مدیریت و علوم سیاسی

اثر فوق، یکی دیگر از آثاری است که به‌صورت موضوعیافته آیات مربوط به مدیریت و علوم سیاسی را از منابع مختلف، جمع‌آوری نموده و دیدگاه قرآن پیرامون مسائل مربوط به حوزه مدیریت و مسائل سیاسی را مطرح نموده است. این اثر از سوی مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه تخصصی قرآن و علوم روز، وابسته به بنیاد پژوهش‌های قرآنی حوزه و دانشگاه، تهیه، چاپ و منتشر شده است. در تهیه این اثر از ۲۴ منبع که دیدگاه قرآن درباره مدیریت و علوم سیاسی را مورد بحث قرار داده، استفاده شده است.

مسائل سیاسی طرح‌شده:

با بررسی که صورت گرفت در این اثر در مجموع ۶۳ مسئله سیاسی از منظر قرآن مورد بررسی قرار گرفته است که از آن جمله ۱۶ مسئله اصلی و ۴۷ مسئله فرعی مرتبط به آن‌ها، اند که از نظر آماری بیشترین مباحث مربوط مسائل سیاسی اصلی، ذیل می‌باشند: ولایت (۷)، (عباس نژاد و همکاران، ۱۳۸۴، ص ۹۶-۹۹، ۳۹۵، ۱۸۶-۱۸۷ و ۳۷۱) حکومت (۷)، (همان، ص ۴۳۳-۴۳۴، ۲۳۴-۲۵۹، ۲۳۵، ۲۶۳-۲۶۴، ۱۸۵، ۳۱۱-۳۱۰، ۴۳۵، ۴۷۱، ۳۵۲، ۲۴۲، ۱۲۳-۱۲۵، ۱۷۴، ۱۶۲، ۱۵۵، ۱۸۲، ۳۷۳، ۷۴) عدالت (۵)، (همان، ص ۴۶۵، ۲۹۰، ۴۲۸-۴۲۹، ۴۰۰) آزادی (۵)، (همان، ص ۱۱۵، ۲۳۴، ۳۸۵، ۱۹۸-۱۹۹، ۴۶۹، ۱۱۹، ۴۸۳-۴۸۴) سیاست خارجی (۵)، (همان، ص ۱۰۱، ۱۶۵، ۲۰۰-۲۰۱، ۲۳۰، ۱۱۶) مشروعیت (۳)، (همان، ص ۱۵۸-۱۵۹، ۲۵۱-۲۵۳ و ۴۱۴) بیعت (۳)، (همان، ص ۴۱۰-۴۱۱ و ۱۷۴) جنگ

و جهاد (۳)، (همان، ص ۸۱-۸۳) نظارت (۲)، (همان، ص ۲۲۵، ۴۲۳-۴۲۴) دین و سیاست (۱)، (همان، ص ۱۶۵-۱۶۶ و ۲۱۶) صلح (۱)، (همان) امامت (۱)، (همان، ص ۷۵-۷۶) قانون‌گذار (۱)، (همان، ص ۱۸۵، ۲۹۳) قدرت (۱)، (همان، ص ۴۰۰) پناهندگی (۱)، (همان، ص ۲۳۱) اقلیت‌های دینی (۱) (همان، ص ۴۴۰).

۵. جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن

این اثر، متعلق به آیت‌الله مصباح یزدی است که مسائل تاریخی و جامعه را از منظر قرآن مورد بحث قرار داده است. کتاب با وجود اینکه تحت عنوان: جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن می‌باشد، ولی مباحث قرآنی آن محدود است و بیشتر مطالب آن پیرامون مسائل مختلف جامعه و اجتماع می‌باشند که بدون استفاده از آیات، انجام شده‌اند.

مسائل سیاسی مطرح شده:

مسئله سیاسی مطرح شده در این اثر، صفات یک رهبر شایسته است. نویسنده در بخش دهم این کتاب ۲۶ صفت را برای رهبر شایسته، با استناد به آیات قرآن به شرح ذیل بر می‌شمارد:

۱. شناخت کافی هدف. ۲. ایمان کامل به هدف. ۳. عدالت، تقوی و ورع. ۴. شناخت و تعیین اصول. ۵. شناخت نقاط ضعف موجود. ۶. شناخت موانع بر سر راه. ۷. دوراندیشی و برنامه‌ریزی. ۸. توجه مؤکد به تدریجی بودن حرکت اجماعی. ۹. جلب نیروی بالفعل و تربیت و تعلیم نیروهای بالقوه. ۱۰. جلوگیری از اختلاف و افتراق نیروها. ۱۱. صراحت در قول. ۱۲. رازداری. ۱۳. عدم مسامحه در رعایت عملی هدف نهایی. ۱۴. تسامح و سعه صدر در امور فرعی. ۱۵. ارزش قائل شدن برای شخصیت دیگران. ۱۶. انتقادپذیری. ۱۷. تواضع. ۱۸. خیرخواهی و دلسوزی برای دیگران. ۱۹. احسان و نیکی به دیگران. ۲۰. ایثار و از خودگذشتگی. ۲۱. انضباط و فرمان‌برداری خواستن. ۲۲. جلوگیری از انحراف و فساد زیردستان. ۲۳. اشراف بر همه امور. ۲۴. شجاعت. ۲۵. پایداری و استقامت. ۲۶. بررسی و ارزیابی آنچه انجام گرفته (مصباح یزدی، ۱۳۶۸، ص ۳۹۰-۴۰۷).

۶. جامعه آرمانی قرآن کریم

در این اثر، جامعه از منظر قرآن کریم در چهار فصل، مورد بحث قرار گرفته است. نویسنده در فصل اول، تعریف جامعه و در فصل دوم آن جامعه آرمانی در گذر تاریخ را به تفصیل شرح داده و

در فصل سوم سیمای جامعه آرمانی و در فصل چهارم نیز، فرایند و موانع تشکیل جامعه آرمانی را با استفاده از آیات قرآن کریم، تبیین نموده است.

مسائل سیاسی طرح شده:

جامعه به عنوان یکی از مسائل دانش سیاسی، مسئله محوری این اثر را تشکیل می‌دهد. نویسنده مسائل فرعی زیادی مربوط به جامعه را در قالب ۹ عنوان تشریح نموده است: ۱. جامعه آرمانی (محمّدی آشیانی، ۱۳۹۲، ص ۴۱-۱۱۵). ۲. دیدگاه اجتماعی قرآن، (همان، ص ۱۱۷-۱۲۷). ۳. جامعه آرمانی مطلوب قرآن، (همان، ص ۱۳۰-۱۴۹). ۴. ویژگی‌های جامعه آرمانی قرآن، (همان، ص ۱۵۰-۲۰۶). ۵. نهاد و نظام‌های نهادی جامعه آرمانی، (همان، ص ۲۰۷-۲۶۳). ۶. دلایل نپرداختن به تشکیل جامعه آرمانی قرآن، (همان، ص ۲۶۷-۲۷۷). ۷. روش تحقق مراحل و فرایند جامعه آرمانی قرآن، (همان، ص ۲۷۸). ۸. موانع تحقق جامعه آرمانی قرآن، (همان، ص ۲۷۸-۲۹۰). ۹. جهانی‌سازی و جامعه آرمانی. (همان، ص ۲۹۱-۲۹۶).

۷. مبانی اندیشه سیاسی اسلام

کتاب فوق‌الذکر نوشته مرحوم آیت‌الله عمید زنجانی، از جمله آثاری است که مبانی اندیشه سیاسی اسلام را با استفاده از آیات و روایات بررسی نموده. این کتاب با وجود اینکه عنوان قرآنی ندارد، ولی مباحث قرآنی خوبی را مطرح کرده است. از جمله این مباحث، ذکر واژگان سیاسی قرآن کریم و همچنین مفاهیم سیاسی قرآن می‌باشند که مختص این اثر است و در دیگر آثار به آن دو موضوع، پرداخته نشده است. همچنین دیدگاه قرآن در ارتباط به یک تعداد از مسائل مربوط به قدرت نیز در آن تبیین شده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

با بررسی که صورت گرفت، در این اثر در مجموع ۶۸ مسئله سیاسی، شامل ۶ مسئله اصلی و ۶۲ مسئله فرعی، مورد بحث قرار گرفته‌اند. از نظر آماری، بیشتری مباحث صورت گرفته مربوط به مسائل اصلی ذیل است:

مفاهیم سیاسی قرآن (۳۵)، (عمید زنجانی، ۱۳۸۵، ص ۲۶۱-۲۸۹) قدرت (۱۲)، (همان، ص ۳۴۷-۳۵۳) واژگان سیاسی قرآن (۱۰)، (همان، ص ۲۵۷-۲۵۹) انسان (۲)، (همان) آزادی (۱)، امنیت (۱)، حقوق بشر (۱).

۸. نظام سیاسی در قرآن

کتاب نظام سیاسی قرآن، نوشته سید مختار موسوی یکی از آثاری ارزشمندی است پیرامون مسائل سیاسی از منظر قرآن کریم نگاشته شده. این کتاب از آثار جدیدی می‌باشد که در حوزه قرآن و سیاست منتشر شده است. محقق این کتاب را در کتابفروشی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی دیده و فهرست عناوین آن را یادداشت و بر اساس آن یک تعداد از مسائل سیاسی را در آن شناسایی نموده است؛ اما متأسفانه در مراجعه مجدد موفق به تهیه آن نشده است (موسوی، ۱۳۹۷).

مسائل سیاسی مطرح شده

با وجود عدم دسترسی مجدد به اثر فوق، برای شناسایی مسائل سیاسی مطرح شده در آن از یادداشت اولیه محقق استفاده شده است. در این اثر یک تعداد از مسائل سیاسی از منظر قرآن مورد بحث و بررسی قرار گرفته و از نظر آماری ۴۶ مسئله سیاسی در قالب ۲۶ مسئله اصلی و ۱۸ مسئله فرعی، شناسایی گردید و بیشترین مباحث صورت گرفته نیز، مربوط به مسائل اصلی ذیل می‌باشد: دین و سیاست (۴)، حاکمیت (۲)، آزادی، حزب (۱)، شوری (۱)، دموکراسی (۱)، دفاع (۱)، جهاد (۱)، امر به معروف و نهی از منکر، ولایت (۱)، دشمن (۱)، توسعه (۱)، تبلیغات سیاسی (۱)، مسئولیت (۱)، مقاومت و پایداری، ظلم (۱)، حکومت (۱)، سیاست خارجی (۱)، جنگ (۱)، اکثریت و اقلیت، امنیت، استکبارستیزی، اتحاد و وحدت، صلح و سازش، حقوق بشر، حق و باطل (همان).

۹. اصول تفکر سیاسی در قرآن

کتاب فوق، نوشته محمد زارع قراملکی، یکی دیگر از آثار بسیار خوبی است که به زیبایی تمام، دیدگاه قرآن پیرامون تعدادی از مسائل سیاسی را تبیین نموده است. این اثر دارای سه بخش می‌باشد. بخش اول: اصول و مبانی؛ بخش دوم: اصول راهبردی و بخش سوم: اصول کاربردی. مؤلف بخصوص در دو بخش دوم و سوم دیدگاه قرآن درباره تعدادی از مسائل سیاسی را نیز تشریح نموده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

در طی بررسی که صورت گرفت، در مجموع ۷۹ مسئله سیاسی در این کتاب از منظر قرآن مورد

بحث قرار گرفته که از آن میان، ۱۸ مسئله اصلی و ۶۱ مسئله فرعی مرتبط به مسائل، به‌شمار می‌روند. از نظر فراوانی بیشترین مسائل فرعی مربوط به مسائل اصلی ذیل می‌باشد: سیاست خارجی (۸)، (قرا ملک، ۱۳۸۹، ص ۱۸۰-۱۸۵) آزادی (۶)، (همان، ص ۱۴۲-۱۵۳) امامت (۵)، (همان، ص ۹۳-۱۰۶) امنیت (۵)، (همان، ص ۱۵۶-۱۶۴) نظام سیاسی (۴)، (همان، ص ۱۹۹-۲۰۴) قوای سه‌گانه (۴)، (همان، ص ۲۰۸-۲۱۱) عدالت (۴)، (همان، ص ۸۱-۹۰) احزاب (۳)، (همان، ص ۱۹۰-۱۹۴) نظارت (۳)، (همان، ص ۱۲۳-۱۳۲) شورا (۳)، (همان، ص ۱۷۵-۱۷۸) امام (۲)، (همان، ص ۱۰۷-۱۲۰) مشروعیت (۲)، (همان، ص ۱۷۱-۱۷۲) بیعت (۲)، جهاد (۲)، (همان، ص ۱۸۶-۱۸۷) امر به معروف و نهی از منکر (۲)، (همان، ص ۱۲۴ و ۱۳۴) اقلیت (۲)، (همان، ص ۱۹۵-۱۹۶) حکومت (۱)، (همان، ص ۶۳) حاکمیت (۱). (همان، ص ۷۴).

۱۰. فرهنگ اصطلاحات و مفاهیم سیاسی قرآن کریم

کتاب ارزشمندی دیگر که در حوزه قرآن و سیاست، «فرهنگ اصطلاحات و مفاهیم سیاسی قرآن کریم» است که توسط عبدالله نظرزاده نگاشته شده است. در این اثر ۴۷۵ اصطلاح و مفهوم سیاسی با استناد به آیات قرآن کریم ذکر شده‌اند، در حالیکه اکثریت از آن‌ها از جمله مسائل مطرح در دانش سیاسی بشمار نمی‌روند. مثلاً مصیبت، مترف، یُسْر، صحیفه، ذنب و... به‌عنوان مفاهیم سیاسی نامبرده شده، در حالیکه از مسائل سیاسی مطرح در علوم سیاسی نیستند.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

با توجه به اینکه بسیاری از مسائل ذکرشده در این اثر، غیر از مسائل سیاسی ذکرشده در آثار مختلف گرایش‌های دانش سیاسی هستند؛ با این وجود ۵۹ مسئله سیاسی مطرح در دانش سیاسی در این اثر، به شرح ذیل شناسایی گردیدند:

۱. اتباع (تبیعت)، (نظرزاده، ۱۳۹۶، ص ۴۱) ۲. اجماع، (همان، ص ۴۸) ۳. استخلاف (جانشینی)، (همان، ص ۷۸) ۴. استضعاف، (همان، ص ۸۱) ۵. استعمار، (همان، ص ۸۳) ۶. استکبار، (همان، ص ۸۶) ۷. اسیر، (همان، ص ۸۷) ۸. اسلحه، (همان، ص ۹۳) ۹. اصلاح، (همان، ص ۱۰۳) ۱۰. اطاعت، (همان، ص ۱۰۷) ۱۲. امام، (همان، ص ۱۲۰) ۱۳. امت، (همان، ص ۱۲۱) ۱۴. امر به معروف، (همان، ص ۱۲۳) ۱۵. امنیت، (همان، ص ۱۲۵) ۱۶.

انفال، (همان، ص ۱۲۷) ۱۷. انقلاب، (همان، ص ۱۲۹) ۱۸. اولی الامر، (همان، ص ۱۳۰) ۱۹. بیعت، (همان، ص ۱۵۵) ۲۰. تدبیر، (همان، ص ۱۷۴) ۲۱. تسخیر، (همان، ص ۱۸۰) ۲۲. سلطه، (همان، ص ۱۸۳) ۲۳. تغییر، (همان، ص ۱۹۱) ۲۴. تمکین، (همان، ص ۱۹۴) ۲۵. جبار، (همان، ص ۲۰۳) ۲۶. جزیه، خراج (مالیات)، (همان، ص ۲۱۰ و ۲۵۰) ۲۷. جند (لشکر)، (همان، ص ۲۱۱) ۲۸. جهاد، (همان، ص ۲۱۳) ۲۹. حصیر، سجن (زندان)، (همان، ص ۲۱۶، ۲۳۱ و ۳۳۳) ۳۰. حرب، مقاتله و قتال (جنگ)، (همان، ص ۲۲۱ و ۴۸۹) ۳۱. حزب، (همان، ص ۲۲۵) ۳۲. حصر (محاصره)، (همان، ص ۲۲۹) ۳۳. حکم (حکومت)، (همان، ص ۲۳۷-۲۳۸) ۳۴. خلف (عهدشکنی)، (همان، ص ۲۶۰) ۳۵. خمس، (همان، ص ۲۶۲) ۳۶. خیانت، (همان، ص ۲۶۷) ۳۷. دار (سرزمین)، (همان، ص ۲۷۴) ۳۸. زکات، (همان، ص ۳۲۲) ۳۹. سلطان، (همان، ص ۳۴۳-۳۴۴) ۴۰. سلم (صلح)، (همان، ص ۳۴۶-۳۴۸) ۴۱. شوری، (همان، ص ۲۷۳-۲۷۴) ۴۲. طاغوت، (همان، ص ۳۹۹) ۴۳. ظلم، (همان، ص ۴۰۵) ۴۴. عدل و عدالت، (همان، ص ۴۱۲) ۴۵. عهد، (همان، ص ۴۳۰-۴۳۱) ۴۶. غلبه، (همان، ص ۴۳۲) ۴۷. غنیمت، (همان، ص ۴۳۶) ۴۸. فتح و نصرت، (همان، ص ۴۳۸ و ۴۹۹) ۴۹. قوم و قبیله، (همان، ص ۴۵۱ و ۴۵۴) ۴۹. قسط، (همان، ص ۴۵۲) ۵۰. قضاء و داوری، (همان) ۵۱. قیام، (همان، ص ۴۵۵) ۵۲. کثرت، (همان، ص ۴۵۷) ۵۳. ملک و فرمانروایی، (همان، ص ۴۹۲) ۵۴. مهاجر، (همان، ص ۴۹۴) ۵۵. میثاق، (همان، ص ۴۹۵) ۵۶. ناس و مردم، (همان، ص ۴۹۶) ۵۷. وزیر، (همان، ص ۵۰۳) ۵۸. ولایت، (همان، ص ۵۰۴-۵۰۵) ۵۹. هجرت، (همان، ص ۵۰۶)

۱۱. فرهنگ موضوعی تفاسیر

این اثر در سه جلد، توسط پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، به منظور سهولت دستیابی قرآن پژوهان به موضوعات قرآنی و تفسیری تدوین گردیده است. موضوعات اصلی و فرعی این فرهنگ برگرفته از متن بیست دوره تفسیر ترتیبی شیعه و اهل سنت می‌باشند. فرهنگ موضوعی تفاسیر، حاوی موضوعاتی است که به تناسب مفاد آیات قرآن کریم و فراتر از منطوق آیه، بررسی گردیده است (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۲).

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

در این اثر که به‌صورت نرم‌افزار و کتاب می‌باشد، مسائل سیاسی زیادی از تفاسیر استخراج شده‌اند. با وجودی که از نظر عددی، مسائل سیاسی زیادی در این اثر فهرست شده، اما تعدادی از این مسائل از آیات مورد استناد، اصلاً قابل برداشت نیست. این نقصی است که مشاهده می‌شود. با این وجود، در این کتاب ۸۶ مسئله اصلی در قالب ۷۲۱ عنوان و مسئله فرعی آمده است. به دلیل کثرت منابع ارجاع داده‌شده و بالا رفتن حجم مقاله در صورت ذکر همه آن‌ها و امکان جستجوی این مسائل در نرم‌افزار این اثر، لذا از ذکر ارجاعات خوداری می‌شود.

آزادی (۱۱)، آمادگی نظامی (۵)، اختلاف (۳)، امت (۵)، امر به معروف (۲۲)، امنیت (۱۱)، انتخابات (۵)، انسان (۱۰)، اهل حل و عقد (۶)، اولی الامر (۳)، اهل ذمه (۱)، اهل کتاب (۱)، برابری و مساوات (۱)، بیت‌المال (۱)، استعمار (۳)، اصلاح (۹)، اطاعت (۱۳)، اقلیت (۱)، اکثریت (۶)، اولو‌هیت (۷)، امام (۸)، امامت (۱۳)، بیعت (۱۰)، بیگانگان (۶)، پادشاه (۵)، پناهنده (۷)، پیروزی (۱۸)، تبعیت (۲)، تبعید (۱)، تبعیض (۲)، تدبیر (۱)، تشریع (۹)، جامعه (۴۷)، جنگ (۳۸)، جهاد (۲۰)، حاکم/رهبر (۲۴)، حبس/زندان (۳)، حزب (۳)، حقوق (۱۷)، حکم (۱)، حکمیت/داوری (۱)، حکومت (۳۴)، حکومت اسلامی (۱۱)، خلافت (۱۱)، دارالحرب (۱۰)، دارالاسلام (۳)، دارالسلام (۲)، دارالکفر (۲)، دارالندوه (۲)، دموکراسی (۴)، رابطه (۸)، سقوط (۴)، سلاح (۴)، سوسیالیسم (۳)، سیاست (۲)، شورا (۴)، طاغوت (۳)، صلح (۸)، ظالم/ظالمان (۲۵)، ظلم (۱۹)، عدالت (۲۷)، عهد (۲۰)، قاضی (۷)، قانون (۱۲)، قدرت (۱۲)، قدرت‌طلبی (۴)، قسط (۲)، کشور (۲)، مجاهدان (۷)، محارب (۱۵)، مدیریت (۳)، مرزبانی (۴)، مسئولیت (۱۱)، مساوات (۶)، مستضعف/استضعاف (۱۱)، مستکبران (۸)، مظلوم (۴)، ملت/ملیت (۵)، منکر (۶)، مهاجران (۱)، نهی از منکر (۱۲)، وکالت (۲)، ولایت (۲۷)، ولایت فقیه (۱)، ولی (۵)، هجرت (۱۵) (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۲).

۱۲. جستاری در مبانی سیاست مطلوب قرآن کریم

یکی از آثار دیگری که دیدگاه قرآن پیرامون سیاست را شرح داده است، کتاب «جستاری در مبانی سیاست مطلوب قرآن کریم» نوشته دکتر محمد صدیق کوشکی، است که مباحث خوبی را درباره مبانی سیاست مطلوب از منظر قرآن، مطرح کرده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

نویسنده در این کتاب، با استفاده از آیات، دیدگاه قرآن پیرامون سیاست مطلوب، تحت عناوین ذیل را شرح داده است: ۱. سیاست در قرآن کریم (کوشکی، ۱۳۸۹، ص ۲۵-۵۲). ۲. مظاهر سیاست مطلوب در قرآن. (همان، ص ۵۳-۷۶) ۳. مبانی سیاست مطلوب در قرآن همان، ص ۷۷-۱۵۱).

۱۳. قدرت سیاسی از منظر قرآن کریم

این کتاب اثر سید کاظم سید باقری است که آثار زیادی در حوزه قرآن و سیاست دارند. اثر مذکور از آثار نوشته شده در حوزه قدرت از منظر قرآن می باشد که نویسنده با استفاده از آیات، دیدگاه قرآن درباره قدرت سیاسی را تبیین نموده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

نویسنده با استناد به آیات، دیدگاه قرآن پیرامون ۵ مسئله فرعی مربوط به قدرت سیاسی را که یکی از مسائل مطرح در علوم سیاسی می باشد، در شش فصل، شرح داده است: ۱. تبیین مفهوم ها و ادبیات علمی موضوع، (باقری، ۱۳۹۴، ص ۲۸-۳۵) ۲. قدرت سیاسی و مفهوم های مرتبط، (همان، ص ۳۶-۴۵) ۳. ماهیت، سطوح و مؤلفه های قدرت سیاسی در قرآن کریم. (همان، ص ۷۳-۱۳۰) ۲. گونه شناسی قدرت سیاسی، خواستگاه، مبانی و شاخصه ها (همان، ص ۱۳۳-۲۰۷) ۳. هدف ها و کارکردهای قدرت. (همان، ص ۲۰۹-۲۷۰) ۴. آسیب شناسی قدرت سیاسی از منظر قرآن کریم (همان، ص ۲۷۳-۲۹۸) ۵. سازوکارهای مهار قدرت سیاسی (همان، ص ۳۰۱-۳۵۸)

۱۴. آزادی در قرآن

آزادی از مسائل مهم دانش سیاسی است. نویسنده در این اثر دیدگاه قرآن درباره آزادی را از زوایای مختلف شرح داده است. این کتاب از جمله آثار خوبی است که مباحث مربوط به آزادی از منظر قرآن در آن تشریح شده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

با بررسی که صورت گرفته در این اثر ۷ مسئله فرعی مربوط به آزادی با مباحث جزئی زیادی، از منظر قرآن تبیین شده است که رئوس این مسائل عبارت اند از: درآمدی بر آزادی از منظر قرآن

(ایازی، ۱۳۷۹، ص ۱۹-۵۰) ۲. مبانی آزادی (همان، ص ۵۵-۹۹) ۳. آزادی عقیده (همان، ص ۱۰۱-۱۶۰) ۴. آزادی بیان (همان، ص ۱۶۵-۲۴۱) ۵. شبهات آزادی (ارتداد) (همان، ۲۴۳-۳۱۴) ۶. شبهات آزادی (جهاد) (همان، ص ۳۲۱-۳۷۶) ۷. آزادی اجتماعی و سیاسی (همان، ص ۳۸۱-۴۳۰).

۱۵. سکولاریسم از منظر قرآن

سکولاریسم از مسائل نوظهور و چالشی دانش سیاسی است که در این کتاب از منظر قرآن مورد بحث قرار گرفته است. نویسنده ضمن نقد دیدگاه‌های مطرح درباره سکولاریسم، نظر قرآن کریم درباره این مسئله سیاسی را به تفصیل، شرح داده است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

مسئله سیاسی محوری این اثر سکولاریسم است. با بررسی که صورت گرفت، از نظر آماری در کل ۵۷ مسئله سیاسی در قالب چهار عنوان اصلی در این کتاب مطرح شده‌اند. بیشترین مباحث مربوط به خود مسئله سکولاریسم (۲۷) (اسدی‌نسب، ۱۳۸۶، ص ۲۶-۱۱۲) است. در مرحله بعدی برداشت‌های سکولارها از یک سری مسائل سیاسی (۲۰) (همان، ص ۲۰۹-۲۷۸) همراه با نقد و بررسی آن توسط نویسنده، قرار دارد. مسائل مربوط به حکومت (۸) (همان، ص ۱۹۰-۲۰۱) و انسان (۲) (همان، ص ۱۱۱-۱۱۲) نیز در رتبه سوم است. عناوین اصلی مباحث کتاب به صورت ذیل می‌باشد: ۱. کلیاتی درباره سکولاریسم، (همان، ص ۱۵-۷۳) ۲. مبانی قلمروشناسی قرآن، (همان، ص ۷۷-۱۳۰) ۳. دلایل قرآنی بر قلمرو اجتماعی، (همان، ص ۱۳۳-۲۰۱) ۴. نقدی بر برداشت سکولارها از قرآن، (همان، ص ۲۰۷-۲۷۸)

۱۶. قرآن و سکولاریسم

این کتاب نوشته آقای قراملکی و یکی از آثار دیگر در حوزه قرآن و سکولاریسم است. کتاب در چهار فصل تنظیم شده و نویسنده سکولاریسم از منظر قرآن کریم را، مورد نقد قرار داده و دیدگاه قرآن درباره آن را بیان کرده است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

نویسنده در این اثر، ابتدا با استفاده از آیات، به نقد مبانی سکولاریسم پرداخته، سپس مدل‌های

آن را مورد نقد قرار داده و در پایان، ادله و شبهات قرآنی سکولاریست‌ها را بیان کرده است: ۱. نقد مبانی سکولاریسم با اتکا به آیات. (قراملکی، ۱۳۹۰، ص ۵۳-۱۱۷) ۲. مدل‌های سکولاریسم و نقد آن (همان، ص ۱۰۵-۱۶۳). ۳. ادله و شبهات قرآنی سکولاریست‌ها. (همان ص ۱۶۵-۲۴۳).

۱۷. قرآن و اومانیسم

اومانیسم از مسائل جدید و مهم دانش سیاسی است که نویسنده کتاب «قرآن و اومانیسم»، دیدگاه قرآن کریم درباره آن را با استفاده از آیات قرآن، تشریح نموده است. این اثر تنها اثری است که این زمینه مورد شناسایی قرار گرفته است.

مسائل سیاسی طرح شده:

نویسنده با استناد به آیات مختلف، دیدگاه قرآن پیرامون اومانیسم به عنوان یکی از مسائل مهم و کاربردی دانش سیاسی را تبیین تحت عناوین و مسائل فرعی ذیل تبیین نموده است: ۱. مباحث کلی درباره اومانیسم (تعریف، ارکان و سیر تاریخی)، (فرودی، ۱۳۹۶، ص ۱۵-۷۹) ۲. ارزیابی مبانی و مؤلفه‌های اومانیسم از نگاه قرآن، (همان، ص ۸۱-۱۳۸) ارزیابی آثار و پیامدهای اومانیسم، (همان، ص ۱۴۳-۱۶۷) مقایسه انسان‌شناسی قرآن و کریم و اومانیسم (همان، ص ۱۷۱-۲۲۱).

۱۸. پلورالیسم دینی از منظر قرآن

نویسنده در این کتاب دیدگاه قرآن کریم پیرامون پلورالیسم دینی یا تکثرگرایی دینی را به تفصیل شرح داده است. وی در بخش پنجم این کتاب، به بحث درباره پلورالیسم اجتماعی پرداخته که از جمله مسائل سیاسی است و در قالب چهار فصل آن را تبیین نموده است.

مسائل سیاسی طرح شده:

در این اثر، در ضمن مباحث دیگر، دیدگاه قرآن درباره برخی از مسائل سیاسی نیز به شرح ذیل طرح شده‌اند: ۱. مفهوم‌شناسی پلورالیسم دینی، (اسلامی، ۱۳۸۸، ص ۲۷-۳۰) خاستگاه پلورالیسم دینی، (همان، ص ۳۱-۳۶) شاخصه‌ها و ویژگی‌های پلورالیسم دینی، (همان، ص ۳۷-۴۲) مستندات قرآنی کثرت‌گرایان، (همان، ص ۴۹-۱۸۵) دیدگاه کلی قرآن درباره پلورالیسم

اجتماعی، (همان، ص ۲۹۳-۳۰۳) پلورالیسم اجتماعی آزادی عقیده، (همان، ص ۳۰۶-۳۲۷) پلورالیسم اجتماعی و جهاد اسلامی، (همان، ص ۳۲۸-۳۵۴) برخی از آیات درباره پلورالیسم دینی. (همان، ص ۳۶۷-۳۷۱)

۱۹. جنگ و جهاد در قرآن

این اثر نوشته آیت الله مصباح یزدی است که دیدگاه قرآن پیرامون جنگ و جهاد را که از جمله مسائل مهم در مطالعات سیاسی قرآن است، به تفصیل با استناد به آیات قرآن کریم شرح داده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

نویسنده در این اثر، با استفاده از آیات، دیدگاه قرآن درباره جنگ و جهاد را در شش فصل و با جزئیات زیاد و تحت عناوین ذیل تشریح نموده است: ۱. جنگ از منظر تکوینی. (مصباح یزدی، ۱۳۸۳، ص ۲۶-۷۲) ۲. جایگاه جنگ در نظام تشریعی. (همان، ص ۷۹-۱۱۳) ۳. اقسام جنگ در قرآن. (همان، ص ۱۱۷-۱۴۸) ۴. شیوه‌های انگیزش و پرورش مجاهدان. (همان، ص ۱۵۵-۱۸۹) ۵. امدادهای غیبی خداوند و پیروزی حق (همان، ص ۲۰۱-۲۲۴).

۲۰. جنگ روانی از منظر قرآن

جنگ روانی مسئله‌ای است که با وجود اهمیت اساسی آن در حوزه سیاست، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. نویسنده در این اثر، مسائلی مانند تبلیغات، شایعه‌پراکنی، شستشوی مغزی، وحشت‌آفرینی، نبرد اطلاعاتی و... را به تفصیل با استناد به آیات قرآن، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

جنگ روانی، مسئله اصلی اثر فوق را تشکیل می‌دهد و نویسنده با استناد به آیات در دو بخش عمده که دارای مسائل فرعی دیگر نیز می‌باشد، به تفصیل مورد بحث قرار داده است: ۱. تحلیلی بر جنگ روانی با تأکید بر کتاب و سنت. (منصورنژاد، ۱۳۸۷، ص ۱۱-۵۴) ۲. قرآن، پیامبران اولوالعزم و جنگ روانی (همان، ص ۵۸-۱۵۰).

۲۱. درآمدی تحلیلی بر جایگاه صلح و جنگ در قرآن و سیره نبوی

این کتاب نوشته امیر ذوقی و یکی از آثار دیگر در حوزه قرآن و سیاست است که دو مسئله سیاسی صلح و جنگ را با استفاده از آیات مختلف قرآن و احادیث نبوی (ص)، مورد بحث و بررسی قرار داده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

نویسنده در این اثر، جنگ و صلح را که همواره از سوی صاحب نظران، مورد نقد و بررسی قرار گرفته را با استناد به آیات قرآن کریم و سیره نبوی در سه بخش، مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. عناوین اصلی این اثر عبارت‌اند از: ۱. تعریف جهاد (جهاد ابتدایی و دفاعی) و صلح، (ذوقی، ۱۳۸۸، ص ۱۸-۴۰) ۲. قتال. (همان، ص ۶۳-۱۱۸) ۳. صلح و همزیستی (همان، ص ۱۳۵-۱۷۵).

۲۲. قرآن و دفاع

نویسنده کتاب «قرآن و دفاع» دیدگاه قرآن کریم درباره دفاع یا جنگ تدافعی را به ضمیمه نفی تروریسم با استفاده از آیات قرآن کریم، شرح و تبیین نموده است. مسئله جنگ و از آن جمله دفاع از جمله مسائل مطرح در دانش سیاسی است که نویسنده در این اثر از زوایای مختلف به بحث پیرامون آن پرداخته است.

مسائل سیاسی طرح شده:

جهاد دفاعی از جمله مسائل مهم فقه سیاسی است که نویسنده در این اثر مباحث متنوع و خوبی درباره آن تبیین نموده و با بررسی انجام شده، مسائل فرعی ذیل در آن شناسایی گردید: ۱. ضرورت دفاع از دیدگاه قرآن، (علوی مهر، ۱۳۹۴، ص ۱۰) ۲. رابطه جهاد و دفاع، (همان، ص ۱۷) ۳. جهادی ابتدایی و دفاعی، (همان، ص ۲۲-۲۷) ۴. دلایل دفاع، (همان، ص ۲۷-۳۲) ۵. شیوه‌های دفاع، (همان، ص ۳۳-۴۶) ۶. تحلیل ماهیت جنگ‌های پیامبر اسلام، (همان، ص ۴۷-۶۸) ۷. اقسام دفاع، (همان، ص ۶۹-۱۰۱) ۸. شرایط دفاع، (همان، ص ۱۰۲-۱۰۷) ۹. نفی تروریسم در آموزه‌های قرآنی، (همان، ص ۱۰۸-۱۳۹) ۱۰. نقد و بررسی شبهات. (همان، ص ۱۴۰-۱۵۳)

۲۳. حکمرانی شایسته از منظر قرآن کریم

این اثر محصول سخنرانی‌های نشست علمی با همین عنوان است که نویسندگان آن محمدجواد ارسطو، مهدیه سادات مستقیمی و تقی دشتی می‌باشند. در این کتاب مهم‌ترین ویژگی‌های یک حکمران شایسته با استفاده از آیات قرآن کریم شرح داده شده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

مسئله محوری این اثر، حکمرانی شایسته است که نویسندگان، با استفاده از آیات قرآن کریم و در قالب سه فصل با تأکید بر محوریت عدالت، مباحث بنیادین در ارتباط به این مسئله اساسی را مورد بحث قرار داده‌اند.

۱. تبیین مفهوم ویژگی‌های حکمرانی شایسته (ارسطو، ۱۳۹۳، ص ۱۲-۱۵) ۲. حکمرانی شایسته در عظیم‌ترین آیه قرآن. (همان، ص ۲۲-۵۴) ۳. تحلیل معنای حکمرانی شایسته. (همان، ص ۵۸) ۴. مروری بر شاخص‌های قرآنی حکمرانی شایسته، (همان، ص ۶۰) ۵. عدالت به مثابه روح ساری در شاخصه‌های حکمرانی شایسته، (همان، ص ۶۹) ۶. شئون اصلی حکمرانی، (همان، ص ۷۶) ۷. بازخوانی پارادایم عدالت در شئون چهارگانه حکمرانی، (همان، ص ۷۸) ۸. عدالت به مثابه پارادایم حقوق و حکمرانی به مثابه ضامن اعطای حقوق، (همان، ص ۸۴) ۹. عدالت به مثابه پارادایم اخلاق و حکمرانی به مثابه ضامن اجرای اخلاق، (همان، ص ۸۵) ۱۰. تحلیل گستره عدالت در زبان قرآن، (همان، ص ۸۹) ۱۱. موجبات تحقق عدالت در قلمرو حکمرانی شایسته (همان، ص ۹۱).

۲۴. مشروعیت حکومت در قرآن (با تأکید بر تفاسیر معاصر شیعه)

این کتاب نوشته علی آقاچانی است که مشروعیت حکومت را که یکی از مهم‌ترین مسائل مطرح در علوم سیاسی است، از منظر قرآن و با تأکید بر تفاسیر معاصر شیعه، مورد بحث و بررسی قرار داده است. این اثر یکی آثار خوبی است که در حوزه مشروعیت حکومت از منظر قرآن نگاشته شده و نویسنده مشروعیت حکومت پیامبران، پیامبر اسلام، امامان و مشروعیت حکومت در عصر غیبت را، با استناد به آیات قرآن کریم شرح داده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

این اثر در شش فصل، دیدگاه قرآن درباره ۵ مسئله فرعی مربوط به مشروعیت را به طرح ذیل، تبیین

نموده است:

۱. مفهوم‌شناسی و تقسیمات مشروعیت، (آقاجانی قناد، ۱۳۹۶، ص ۷-۱۶) ۲. مشروعیت حکومت پیامبران در قرآن، (همان، ص ۳۹-۵۵) ۳. مشروعیت حکومت پیامبر اکرم (ص) در قرآن (همان، ص ۵۷-۸۱). ۴. مشروعیت حکومت امامان در قرآن (تفاسیر معاصر شیعه). (همان، ص ۸۳-۱۰۷) ۵. مشروعیت حکومت در عصر غیبت در قرآن. (همان، ص ۱۰۹-۱۵۵) ۶. بررسی مشروعیت الهی-مردمی حکومت در عصر غیبت (همان، ص ۱۵۷-۲۱۷)

۲۵. تهدیدات نرم سیاسی در قرآن

این کتاب نوشته محمدجواد جاوری، از جمله آثار حوزه قرآن و سیاست است که از منظرهای مختلف به بررسی مسائل مربوط به تهدیدات نرم سیاسی پرداخت است. در این اثر، تهدیدات نرم از زوایای مختلف مانند شناخت تهدیدات نرم، فتنه‌انگیزی، دروغ‌پردازی، عدم بصیرت، عدم اطاعت از رهبر جامعه،... و نبود نهی از منکر؛ به‌عنوان تهدیدات نرم سیاسی، با استناد به آیات قرآن کریم، مورد بحث قرار گرفته است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

بحث محوری این اثر، تهدیدات نرم سیاسی است که تحت ۱۵ عنوان و مسئله فرعی، مورد بحث قرار گرفته است.

۱. شناخت تهدیدات نرم. (جاوری، ۱۳۹۲، ص ۲۹-۵۲) ۲. تهدیدات نرم سیاسی در قرآن کریم (همان، ص ۵۵-۵۹) ۳. فتنه و فتنه‌انگیزی. (همان، ص ۵۹-۱۱۸) ۴. دروغ‌گویی و دروغ‌پردازی. (همان، ص ۱۲۱-۱۶۴) ۵. عدم بصیرت، بینش و معرفت. (همان، ص ۱۶۷-۱۸۱) ۶. تاکتیک و حربه استهزا. (همان، ص ۱۸۵-۱۸۷) ۷. مجادله، ستیز و محاجه. (همان، ص ۱۹۱-۲۰۷) ۸. عدم اطاعت از رهبر جامعه. (همان، ص ۲۰۹-۲۱۶) ۹. دوستی و ارتباط با دشمنان و بیگانگان. (همان، ص ۲۱۹-۲۶۱) ۱۰. تهدیدات شیاطین. (همان، ص ۲۶۳-۲۸۲) ۱۱. نفاق و منافقین. (همان، ص ۲۸۵-۳۳۰) ۱۲. خیانت‌گری. (همان، ص ۲۳۳-۲۴۴) ۱۳. ایجاد شک و تردید در جامعه (همان، ص ۳۴۷-۳۵۵) ۱۴. اشراف و مترفین. (همان، ص ۳۵۹-۳۷۳) ۱۵. نبود نهی از منکر (همان، ص ۳۷۵-۳۸۰)

۲۶. ولایت در قرآن

کتاب «ولایت در قرآن» نوشته آیت‌الله جوادی آملی است که دیدگاه قرآن درباره ولایت را شرح داده است. نویسنده در اثر، ولایت را از منظرهای مختلف مانند: مفهوم ولایت، ولایت حق، ولایت باطل، ماهیت ولایت، وجود خارجی ولایت، اقسام ولایت خدا، ولایت باطل، ولی کیست؟ ولایت تکوینی و تشریعی خداوند، ولایت عامه و خاصه، حاکمیت الهی در لسان آیات قرآن کریم و مباحث فرعی دیگری را، به استفاده از آیات قرآن، شرح و تبیین نموده است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

در این اثر، ولایت مسئله اصلی آن بشمار می‌رود و نویسنده مباحث زیادی پیرامون آن مطرح نموده که رئوس مسائل فرعی آن در قالب ۱۸ عنوان و مسئله فرعی عبارتند از: ۱. ولایت در قرآن (جوادی آملی، ۱۳۷۵، ص ۳۸-۴۹) ۲. ولایت چیست؟ (همان، ص ۴۹-۶۶) ۳. وجود خارجی ولایت، (همان، ص ۵۱) ۴. ماهیت ولایت در قرآن (همان، ص ۶۰) ۵. عاقبت ولایت باطل، (همان، ص ۶۳) ۶. معیار جدایی ولایت حق از باطل، (همان، ص ۶۵) ۷. اقسام ولایت خدای سبحان، (همان، ص ۷۳) ۸. دلایل ولایت در قرآن کریم، واسطه در ثبوت و اثبات. (همان، ص ۷۵) ۱۰. ولایت در آیات (همان، ص ۸۷) ۱۱. انحصار ولایت در آیات (همان، ص ۱۰۰) ۱۲. ولی کیست؟ (همان، ص ۱۰۹) ۱۳. صمدیت منشأ ولایت، (همان، ص ۱۵۲-۱۵۵) ۱۴. ولایت تکوینی و ولایت تشریعی خداوند، (همان، ص ۲۱۷-۲۳۷) ۱۵. حاکمیت الهی در آیات قرآن کریم، (همان، ص ۲۳۷) ۱۶. سلب حاکمیت از غیر خداوند، (همان، ص ۲۳۸) ۱۷. ولایت عامه و ولایت خاصه، (همان، ص ۲۶۳) ۱۸. مظاهر و مجالی ولایت الهی (همان، ص ۳۱۸)

۲۷. ولایت در قرآن (ولایت رحمانی و ولایت شیطانی)

کتاب «ولایت در قرآن» نوشته آقای عبدالله حق‌جو، از دیگر آثار حوزه قرآن و سیاست است. نویسنده در این اثر، معنا و مفهوم ولایت، مفهوم خلیفه و شیطان، ضرورت خلافت الهی و مصادیق عینی آن، صفات خلیفه الهی، ویژگی‌های ولایت خلیفه الهی، عوامل بهره‌مندی از ولایت خلیفه الهی و در پایان موانع بهره‌مندی از ولایت خلیفه الهی را به استفاده از آیات قرآن کریم، مورد بحث و بررسی قرار داده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

ولایت، مسئله اصلی و محوری این کتاب را تشکیل می‌دهد و نویسنده ۱۳ مسئله فرعی و مبحث مرتبط به آن را با استفاده از آیات تبیین نموده است. ۱. معنا و مفهوم ولایت، (حق جو، ۱۳۸۹، ص ۳۱-۴۶) ۲. مفهوم خلیفه و شیطان، (همان، ص ۴۷-۶۳) ۳. ضرورت خلافت الهی و مصادیق عینی آن، (همان، ص ۶۷-۸۳) ۴. صفات خلافت الهی، (همان، ص ۸۷-۱۳۳) ۵. ویژگی‌های ولایت خلیفه الهی، (همان، ص ۱۳۵-۱۶۲) ۶. عوامل بهره‌مندی از خلافت الهی، (همان، ص ۱۶۵-۲۱۰) ۷. موانع بهره‌مندی از خلافت الهی، (همان، ص ۲۱۳-۲۵۷) ۸. آثار ولایت خلیفه الهی و صفات افراد در تحت لوای آن، (همان، ص ۲۶۱-۳۰۵) ۹. تحقق خارجی شیطان و صفات او در قرآن، (همان، ص ۳۰۹-۳۳۵) ۱۰. خصوصیات ولایت‌مداری شیطان در قرآن، (همان، ص ۳۳۹-۳۷۷) ۱۱. عوامل زمینه‌ساز ولایت شیطان، (همان، ص ۳۷۹-۴۰۸) ۱۲. موانع تحقق ولایت شیطان، (همان، ص ۴۱۱-۴۲۹) ۱۳. عواقب زیان‌بار ولایت شیطان و صفات افراد در تحت لوای آن. (همان، ص ۴۳۷-۴۴۶)

۲۸. ولایت در پرتو آیات

این اثر از جمله آثار دیگر است که مسئله ولایت را از منظر قرآن مورد بحث قرار داده است. آقای علی جان محمدی، نویسنده این کتاب، ولایت را در آیات مختلف قرآن مورد بحث قرار داده. رئوس مطالب کتاب شامل مطالب ذیل اند: واژه‌شناسی امامت و ولایت، شئون امامت یا فلسفه وجودی امام، دلایل ضرورت امام، ویژگی‌های امام و همچنین آیات مربوط به امامت و ولایت را به تفصیل شرح داده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

در این کتاب نیز، مسئله اصلی آن را ولایت تشکیل می‌دهد و نویسنده، آیات مرتبط به ولایت را به شرح ذیل، مورد بحث و بررسی قرار داده است: ۱. واژه‌شناسی امامت و ولایت (محمدی، ۱۳۸۳، ص ۱۹). ۲. اقسام ولایت (همان، ص ۲۳-۲۶) ۳. شئون امامت یا فلسفه وجودی امام. (همان، ص ۲۸-۳۰) ۴. دلایل ضرورت وجود امام (همان، ص ۳۱-۳۴) ۵. ویژگی‌های امام، (همان، ص ۳۶-۳۷) ۶. آیات مربوط به امامت و ولایت. (همان، ص ۴۳-۴۶)

۲۹. سیری در آیات ولایت و امامت

کتاب «سیری در آیات ولایت و امامت» از دیگر آثار مربوط به مسئله ولایت، نوشته آیت‌الله یثربی است. این کتاب در سه جلد چاپ و منتشر شده است. نویسنده در جلد اول به بحث پیرامون امام شناسی و نقد نظریات وهابیت پرداخته و در جلد دوم، عدالت صحابه را با استناد به آیات و از منظر تاریخ، مورد نقد و بررسی قرار داده و در جلد سوم نیز به بررسی فتوحات خلفا و منع تدوین حدیث، پرداخته است.

مسائل سیاسی مطرح‌شده:

مسئله اصلی جلد اول کتاب، امام شناسی و مسئله اصلی جلد دوم، عدالت و مسئله اصلی جلد سوم، فتوحات خلفا است. در این کتاب ۳ مسئله اصلی (امام، عدالت، خلیفه) و ۱۷ مبحث و مسائل فرعی ذیل، طرح شده است: ۱. مقام امامت نیازمند جعل الهی است، (یثربی، ۱۳۹۱، ج ۱، ص ۱۲) ۲. تفاوت امامت مطلقه و مطلق امامت، (همان، ص ۲۰) ۳. وجوب اطاعت از امام، (همان، ص ۴۰) ۴. معنای کلمه اولی الامر، (همان، ص ۴۲) ۵. سخنی در تکامل ائمه، (همان، ص ۶۳-۸۳) ۶. گزینش و انتخاب الهی در قرآن، (همان، ص ۸۷-۱۰۵) ۷. امامان واسطه‌های فیض تشریعی و تکوینی، (همان، ص ۱۰۶) ۸. فهم عمیق آیات ولایت، (همان، ص ۱۰۸) ۹. جایگاه ائمه در نظام آفرینش، (همان، ص ۱۱۹) ۱۰. ثمرات عدالت صحابه، (همان، ج ۲، ص ۱۸) ۱۱. ادله اهل سنت، (همان، ص ۲۲-۴۴) ۱۲. اشکالاتی بر نظریه عدالت صحابه، (همان، ص ۴۸-۶۴) ۱۳. صحابه در ترازوی تاریخ، (همان، ص ۶۷-۸۸) ۱۴. عدالت صحابه از نظر آیات، (همان، ص ۹۱-۲۱۴) ۱۵. استناد به سنت برای اثبات عدالت صحابه. (همان، ۲۱۷-۲۶۱) ۱۶. انواع و اهداف جهاد، (همان، ج ۳، ص ۱۷-۸۷) ۱۷. اهداف جنگ‌های خلفا، (همان، ص ۸۱-۱۷۱)

۳۰. آیات ولایت در قرآن؛

این اثر، توسط سید محمد مرتضوی، نوشته شده و در پنج جلد از سوی مجمع جهانی شیعه شناسی چاپ و منتشر شده است. این اثر در مورد ولایت با استناد به آیات قرآن، بحث نموده است. این اثر از جمله آثار ارزشمندی می‌باشد که مسئله ولایت را به تفصیل همراه با پاسخگویی به شبهاتی که در این زمینه مطرح بوده و می‌شود، شرح و تبیین نموده است.

مسائل سیاسی مطرح شده:

مسئله اصلی این اثر ولایت است و نویسنده ۳۴ مسئله فرعی مرتبط با آن را با استناد به آیات تشریح کرده است.

۱. کلیات آیات ولایت، (مرتضوی، ۱۳۹۰، ج ۱، ص ۴۱-۱۱۶) ۲. تقریر استدلال شیعه به آیه ولایت، (همان، ص ۱۲۶-۱۹۸) ۳. معنای ولایت، (همان، ص ۲۰۴) ۴. شبهات اسباب نزول، (همان، ص ۲۲۹-۲۴۳) ۵. شبهات سیاق، (همان، ص ۲۵۰-۲۸۶) ۶. شبهات ادبی، (همان، ص ۲۹۱-۳۳۶) ۷. شبهات فقهی، (همان، ص ۳۴۳-۳۶۵) ۸. شبهات رجالی، (همان، ص ۳۷۱-۴۳۴) ۹. شبهات کلامی، (همان، ص ۴۳۹-۴۸۹) ۱۰. شبهات اصولی، (همان، ص ۴۹۳-۵۰۷) ۱۱. شبهات تاریخی، (همان، ص ۵۱۱-۵۳۱) ۱۲. شبهات اقتصادی. (همان، ص ۵۳۵) ۱۳. زمینه‌های فکری، اجتماعی، سیاسی جانشینی رسول خدا^(ص)، (همان، ج ۲، ص ۲۵-۷۲) ۱۴. تقریر استدلال شیعه به آیه تبلیغ، (همان، ص ۸۲-۱۰۲) ۱۵. شواهد نزول آیه تبلیغ در غدیر خم، (همان، ص ۱۱۳-۱۴۳) ۱۶. شبهات کلامی، (همان، ص ۱۴۷-۱۶۲) ۱۷. شبهات تاریخی، (همان، ص ۱۷۱-۲۰۲) ۱۸. شبهات محتوایی، (همان، ص ۲۱۷-۲۴۸) ۱۹. تقریر استدلال شیعه به آیه اکمال، (همان، ج ۳، ص ۲۱-۹۲) ۲۰. شبهات ادبی، (همان، ص ۹۹-۱۰۶) ۲۱. شبهات اسباب نزول، (همان، ص ۱۱۱-۱۲۹) ۲۲. شبهات سیاسی، (همان، ص ۱۳۵-۱۵۲) ۲۳. شبهات تاریخی، (همان، ص ۱۵۷-۱۶۶) ۲۴. تقریر استدلال شیعه بر آیه تطهیر، (همان، ج ۴، ص ۲۵-۲۹) ۲۵. شواهد شأن نزول، (همان، ص ۳۳-۱۱۰) ۲۶. شبهات ادبی، (همان، ص ۱۱۵-۱۳۹) ۲۷. شبهه سیاق، (همان، ص ۱۴۵-۱۶۷) ۲۸. شبهه کلامی، (همان، ص ۱۷۳-۱۸۵) ۲۹. شبهات تاریخی، (همان، ص ۱۹۱-۲۵۰) ۳۰. شبهات اسباب النزول، (همان، ص ۲۵۵-۲۶۵) ۳۱. تفسیر آیه اولی الامر از دیدگاه اهل سنت، (همان، ج ۵، ص ۲۱-۶۶) ۳۲. تقریر استدلال شیعه، (همان، ص ۷۵-۱۳۴) ۳۳. شبهات ادبی و کلامی، (همان، ص ۱۳۹-۱۸۰) ۳۴. شبهات تاریخی (همان، ص ۱۸۹-۱۹۸).

۳۱. آیات ولایت در قرآن

آیت الله مکارم شیرازی در این اثر، ۲۲ آیه مرتبط به مسئله ولایت را شرح و تفسیر نموده است. این کتاب یکی از آثار مهم درباره مسئله ولایت به عنوان یکی از مسائل سیاسی دارای آثار مختلف،

است. نویسندگان با استناد به آیات مختلف، دیدگاه قرآن پیرامون ولایت را تبیین نموده است.

مسائل سیاسی طرح شده:

نویسندگان در این اثر با استناد به آیات متعدد قرآن، مباحث مفید و مفصلی را در ارتباط به مسئله ولایت که یکی از مسائل مهم کلام سیاسی است، به ترتیب ذیل شرح و تفسیر نموده است: ۱. آیه تبلیغ، (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱، ص ۲۵-۴۸) ۲. آیه اکمال دین، (همان، ص ۵۳-۷۱) ۳. آیه ولایت، (همان، ص ۷۵-۱۰۵) ۴. آیه اولی الامر، (همان، ص ۱۰۹-۱۲۷) ۵. آیه صادقین، (همان، ص ۱۳۳-۱۴۷) ۶. آیه تطهیر، (همان، ص ۱۵۵-۱۶۹) ۷. آیه مودت، (همان، ص ۱۷۵-۱۹۷) ۸. آیه مباہله، (همان، ص ۲۰۱-۲۰۷) ۹. آیه سوره دهر، (همان، ص ۲۱۳-۲۳۷) ۱۰. آیه توبه آدم، (همان، ص ۲۴۱-۲۶۴) ۱۱. آیه لیلۃ المبيت، (همان، ص ۲۷۱-۳۰۴) ۱۲. آیه نصرت، (همان، ص ۳۰۷-۳۱۴) ۱۳. آیه علم الكتاب، (همان، ص ۳۱۷-۳۲۴) ۱۴. آیه مؤذن و آیه آذان، (همان، ص ۳۲۷-۳۴۱) ۱۵. آیه محسنين، (همان، ص ۳۴۵-۳۵۰) ۱۶. آیه پیشگامان نخستین، (همان، ص ۳۵۱-۳۶۸) ۱۷. آیه محبت، (همان، ص ۳۷۳-۳۸۳) ۱۸. آیه سابقون، (همان، ص ۳۸۷-۴۰۴) ۱۹. آیه صالحين، (همان، ص ۴۰۹-۴۱۷) ۲۰. آیه انذار و هدايت، (همان، ص ۴۲۱-۴۳۲) ۲۱. آیه خير البريه، (همان، ص ۴۳۷-۴۴۹) ۲۲. آیه حکمت. (همان، ص ۴۵۵-۴۶۲)

۳۲. قرآن و روابط بین الملل

یکی دیگر آثار مرتبط به حوزه قرآن و سیاست، کتاب «قرآن و روابط بین الملل» نوشته محسن قبادی است. نویسندگان در این اثر مسائل مختلف مربوط به روابط بین الملل و از جمله اصول روابط بین الملل را از منظر قرآن مورد بحث قرار داده‌اند و از آثار خوبی در این حوزه، بشمار می‌رود.

مسائل سیاسی طرح شده:

در این اثر، مسائل فرعی زیادی در ارتباط به مسئله روابط بین الملل به شرح ذیل از منظر قرآن تبیین شده است:

۱. رهیاب‌های روابط بین الملل از دیدگاه فلاسفه، (قبادی، ۱۳۸۷، ص ۱۳-۲۰) ۲. چستی روابط بین الملل، (همان، ص ۲۵) ۳. قرآن و روابط بین الملل (سیاست خارجی)، (همان، ص ۲۹-۳۵) ۴. حاکمیت سیاسی، (همان، ص ۴۶-۵۴) ۵. حاکمیت نظامی، (همان، ص ۵۵) ۶. حکومت و رهبری در اسلام، (همان، ص ۶۱-۶۶) ۷. ضرورت تشکیل حکومت در اسلام،

(همان، ص ۶۸-۷۳) ۸. قانون‌گذاری در اسلام، (همان، ص ۷۶-۸۵) ۹. اخلاق و قدرت از دیدگاه قرآن، (همان، ص ۸۸-۱۰۳) ۱۰. اسلام و سیاست، (همان، ص ۱۰۵-۱۱۸) ۱۱. سیاست خارجی (اصول و اهداف سیاست خارجی)، (همان، ص ۱۲۱-۱۲۹) ۱۲. اصول روابط بین‌الملل از دیدگاه اسلام، (همان، ص ۱۳۱-۱۴۰) ۱۳. اسلام و حقوق بشر، (همان، ص ۱۴۱-۱۴۳) ۱۴. گفتگوی تمدن‌ها از دیدگاه اسلام، (همان، ص ۱۴۶-۱۵۶) ۱۵. قرآن و انحطاط تمدن‌ها، (همان، ص ۱۵۷-۱۶۷) ۱۶. جنگ و صلح در اسلام، (همان، ص ۱۶۸-۱۸۵)

۳۳. دیپلماسی انبیاء الهی از منظر قرآن و حدیث

این کتاب را می‌توان تنها اثری دانست که به بررسی مسئله دیپلماسی از منظر قرآن پرداخته است. نویسنده در این اثر اصول دیپلماسی انبیاء الهی را، با استفاده از آیات و روایات تشریح نموده و اثر ارزشمند در حوزه دیپلماسی از دیدگاه قرآن و روایات به‌شمار می‌رود.

مسائل سیاسی طرح‌شده:

دیپلماسی به‌عنوان یکی از مسائل اصلی دانش سیاسی، مسئله محوری این کتاب را تشکیل می‌دهد و نویسنده، این مسئله را بخصوص اصول استراتژیک و تاکتیکی و همچنین ابزارها و شیوه‌های دیپلماسی را از منظر قرآن شرح داده است:

۱. مفهوم‌شناسی: سیاست، سیاست خارجی، دیپلماسی، حکومت، رابطه دین و سیاست؛ (احمدی بغش، ۱۳۹۴، ص ۱۷-۴۱) ۲. اصول استراتژیک دیپلماسی سیاسی انبیاء الهی در آیات و روایات (اصل توحید، ولایت و ولأء، کرامت انسانی، برابری، نفی سیل، دعوت و هدایت، وفای به عهد، اصل تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر)؛ (همان، ص ۴۳-۱۵۷) ۳. اصول تاکتیکی دیپلماسی سیاسی انبیاء الهی در آیات و روایات (اصل همزیستی مسالمت‌آمیز، گفتار حسن و لَین، تألیف قلوب، عدم اهانت، توجه به تهاجم فرهنگی)؛ (همان، ص ۱۵۹-۱۸۸)
۴. اهداف دیپلماسی سیاسی انبیاء الهی در آیات و روایات (اعتلای کلمه توحید و حاکمیت آن بر جهان، اقامه عدل و قسط و سعادت بشری، ابلاغ دین، تشکیل امت واحد جهانی، نفی سلطه مستکبران و دفاع از مظلومان، ایجاد امنیت و صلح)؛ (همان، ص ۱۸۹-۲۴۳) ۵. ابزارها و شیوه‌های دیپلماسی سیاسی انبیاء الهی در آیات و روایات (شیوه مستقیم، شیوه‌های غیرمستقیم) (همان، ص ۲۴۵-۲۸۶).

جمع‌بندی

پس از معرفی و شناسایی مسائل مطرح شده در ۳۳ اثری که در حوزه قرآن و سیاست مورد بررسی قرار گرفتند، این نتیجه حاصل می‌شود که مسئله ولایت از نظر تعداد آثار، در صدر و همچنین مسائل جنگ، جهاد و صلح از دیگر مسائلی اند که در رتبه‌های بعدی قرار دارند. علاوه بر آنها، مباحث کافی درباره مسئله سکولاریسم، جامعه، سیاست و حکومت، انجام شده و بقیه آثار نیز، هرکدام دیدگاه قرآن را درباره یک مسئله سیاسی تبیین کرده‌اند. در پایان با استفاده از نقشه‌های ساختاری و مفهومی الگوی مدیریت دانش، کلیه مسائل شناسایی شده، تجزیه و تحلیل گشته و با تجمیع مسائل مشترک، نظام مسائل سیاسی طرح شده در مطالعات سیاسی قرآن کریم (کتاب‌ها) در قالب جدول همراه با عناوین و مسائل فرعی هریک در داخل پرانتز (،) به ترتیب از بیشترین به کمترین، ساماندهی شده‌اند. با مقایسه مسائل مطرح در دانش سیاسی (۲۶۲) و مسائل سیاسی شناسایی شده در تک‌نگاشت‌ها (۱۴۱) معلوم می‌شود که این مسائل، حدود نصف مسائل علوم سیاسی را تشکیل می‌دهند. بر این اساس ۱۲۱ مسئله دیگر، در این آثار از منظر قرآن بررسی نشده‌اند.

ب. رساله‌های علمی

در بخش رساله‌های علمی، با توجه به حجم زیادی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های علمی که با موضوع قرآن و سیاست نوشته شده‌اند، در این تحقیق تنها مسائل سیاسی در آثاری مورد شناسایی قرار گرفته که دارای عنوان قرآنی + سیاسی بوده و یکی از مسائل سیاسی را از منظر قرآن تبیین نموده‌اند. از آنجاکه هدف تحقیق، شناسایی مسائل سیاسی مطرح شده از منظر قرآن است و این هدف تا حدودی در بخش‌های مربوط به تفاسیر و کتب، حاصل شده است؛ لذا برای جلوگیری از حجیم شدن تحقیق، صرفاً، مسائل سیاسی اصلی طرح شده در رساله‌های علمی، استخراج شده‌اند.

مسائل سیاسی طرح شده:

با مراجعه به سایت‌های پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن (۳۷ عنوان)، پرتال جامع علوم و معارف قرآن به آدرس: <http://www.maarefquran.net> (۲۰ عنوان)، پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایران داک)، به آدرس: <https://ganj->

beta.irandoc.ac.ir و فهرست چکیده پایان‌نامه‌های حوزه‌های علمیه و جامعه المصطفی (ص) العالمیه (۱۳ عنوان)، (موجود در کتابخانه آیت الله حائری مدرسه فیضیه قم) بخش پایان‌نامه‌های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی (۱۰۶ عنوان)؛ کتابخانه تخصصی علوم و معارف قرآن به آدرس: <https://quran.isca.ac.ir/fa/Thesis/Index>، در مجموع ۱۷۶ پایان‌نامه و رساله علمی (مشخصات کامل رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها در رساله دکتری پژوهشگر که در مقدمه به آن اشاره شد، آمده است و در اینجا به دلیل حجم زیاد، از ذکر آن‌ها معذوریم) با عنوان قرآن و سیاست، شناسایی گردیدند. مسائل سیاسی طرح‌شده در این آثار در قالب ۳۷ مسئله اصلی و ۱۷۷ مسئله فرعی، سامان‌دهی شدند. براین اساس، نظام مسائل سیاسی طرح‌شده از منظر قرآن در رساله‌های علمی به صورت ذیل می‌باشند.

امامت (۲۱)،	امت (۶)،	جهاد (۳)،	حقوق بین‌الملل (۱)،
حکومت (۱۵)،	پادشاه، حاکم (۵)،	بیعت (۲)،	سکولاریسم (۱)،
سیاست (۱۳)،	قدرت (۵)،	قانون (۲)،	توسعه (۱)،
امنیت (۱۲)،	امر به معروف و نهی از منکر (۵)،	انسان (۲)،	پیمان (۱)،
استکبار (۱۱)،	جامعه (۵)،	وحدت (۱)،	فمینیسم (۱)،
آزادی (۱۰)،	خلافت (۴)،	پلورالیسم (۱)،	لیبرالیسم (۱)،
عدالت (۸)،	رهبر (۴)،	حاکمیت (۱)،	تبعیض (۱)،
سیاست خارجی (۸)،	اکثریت و اقلیت (۴)،	حقوق بشر (۱)،	
جنگ و صلح (۷)،	طاغوت (۳)،	مشروعیت (۱)،	
ولایت (۶)،	اصلاحات (۳)،	انقلاب (۱)،	

با توجه به آمار ذکرشده، بیشترین آثار در ارتباط به مسائل: امامت، حکومت، سیاست، امنیت، آزادی، استکبار، عدالت، سیاست خارجی، جنگ و صلح، ولایت، امت، حاکم، قدرت، امر به معروف و نهی از منکر و جامعه می‌باشند که از ۲۱ عنوان آغاز و تا ۵ عنوان، ادامه می‌یابند. بقیه آثار کمتر از ۴ اثر تا یک اثر را به خود اختصاص داده‌اند. فراوانی آثار نشان‌دهنده این است که به قدر کافی در مورد مسائل مورد نظر، پژوهش انجام‌شده و آن دسته از مسائلی که دارای کمترین اثر بوده،

نیازمند پژوهش بیشتر می‌باشند. مقاله‌های علمی

برای شناسایی مقالات قرآن و سیاست به پایگاه‌های مختلف بخصوص «نورمگز»، «پژوهشگاه فرهنگ و معارف قرآن»، «پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی» و همچنین سایت «پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی»، «پرتال جامع علوم انسانی»، «پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه»، «کتابخانه دیجیتال تبیان»، «سایت پرسمان»، «ویکی فقه»، «پایگاه تخصصی قرآن کریم» و دیگر سایت‌ها، مراجعه شده است. از میان هزاران مقاله موجود در آن‌ها، ۱۳۲ مقاله با عنوان قرآن و سیاست مورد شناسایی قرار گرفت.

مسائل سیاسی طرح شده:

در نتیجه جستجوی انجام شده، از بین ۴۵۲۱ مقاله موجود در سایت نورمگز (پایگاه مجلات تخصصی نور/ نورمگز به آدرس <https://www.noormags.ir> در تاریخ ۱۳۹۸/۵/۸، به تعداد ۷۷ مقاله با عنوان قرآن و سیاست شناسایی گردید. همچنین در بخش مقالات سایت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، به آدرس <https://quran.isca.ac.ir/fa/Article/Index> در بین ۴۲۴۱ مقالات قرآنی موجود در آن، ۳۷ مقاله با عنوان قرآن و یکی از مسائل سیاسی، شناسایی شد و در سایت‌های متفرقه دیگر نیز، ۱۸ مقاله با عنوان قرآن و سیاست؛ در مجموع ۱۳۲ مسئله سیاسی، مورد شناسایی قرار گرفت. پس از تجمیع و ساماندهی مقالات شناسایی شده، ۴۲ مسئله اصلی و ۱۲۸ مسئله فرعی از این آثار استخراج گردیدند که به ترتیب دارای بیشترین مسائل فرعی هستند:

سیاست (۳۷)،	وحدت (۳)،	فقه سیاسی (۱)،	قانون (۱)،
حکومت (۸)،	سکولاریسم (۳)،	اقتدار (۱)،	قوم (۱)،
عدالت (۸)،	اکثریت (۳)،	جنبش (۱)،	زندان (۱)،
سیاست خارجی (۸)،	امنیت (۳)،	پادشاهی (۱)،	انسان (۱)،
جنگ و صلح (۵)،	امامت (۲)،	امام (۱)،	استکبار (۱)،
دولت (۴)،	ولایت (۲)،	حاکمیت (۱)،	اقلیت (۱)،
قدرت (۴)،	استقلال (۲)،	نظام سیاسی (۱)،	حقوق بشر (۱)،
جهاد (۴)،	آزادی (۲)،	بیعت (۱)،	مشارکت (۱)،

خلافت (۳)،	جامعه (۲)،	جهانی شدن (۱)،	دموکراسی (۱).
رهبر (۳)،	امر به معروف و نهی از منکر (۲)،	معاهده (۱)،	
توسعه (۳)	فلسفه سیاسی (۱)،	اصلاحات (۱)،	

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیشترین آثار درباره مسئله سیاست هستند که ۳۷ مقاله را به خود اختصاص داده و پس از آن حکومت، عدالت و سیاست خارجی می‌باشند، که ۸ اثر در مورد این سه مسئله شناسایی گردیده‌اند. در حالیکه تنها یک عنوان و مسئله فرعی درباره ۲۰ مسئله دیگر که حدود نصف مسائل شناسایی شده را تشکیل می‌دهند، وجود دارد. این امر نشان‌دهنده عدم توازن در مطالعات سیاسی قرآن کریم است.

نظام مسائل سیاسی طرح شده در مطالعات سیاسی قرآن کریم (تک‌نگاشت‌ها)				
ولایت (۱۲۹)،	شوری (۱۶)،	نظارت (۵)،	داوری (۲)،	انفال (۱)،
عدالت (۶۱)،	هجرت (۱۶)،	آمادگی نظامی (۵)،	دارالسلام (۲)،	اصلاح (۱)،
جنگ (۵۹)،	تهدیدات نرم (۱۵)،	حاکمیت (۶)،	دارالکفر (۲)،	وزیر (۱)،
حکومت اسلامی (۵۷)،	محارب (۱۵)،	دولت (۵)،	دارالندوه (۲)،	اجماع (۱)،
سیاست (۵۶)،	اطاعت (۱۴)،	توسعه (۵)،	کشور (۲)،	تسخیر (۱)،
جامعه (۵۴)،	استکبار (۱۴)،	وحدت (۵)،	انقلاب (۲)،	تمکین (۱)،
آزادی (۴۹)،	امت (۱۳)،	نظام سیاسی (۵)،	مهاجران (۲)،	جبار (۱)،
حکومت (۴۸)،	اصلاح/اصلاحات (۱۳)	حبس/زندان (۵)،	وکالت (۲)،	لشکر (۱)،
امامت (۴۷)،	اکثریت (۱۲)،	دین و سیاست (۵)،	دشمن (۱)،	محاصره (۱)،
قدرت (۴۴)،	سکولاریسم (۱۱)،	انتخابات (۵)،	ولایت فقیه (۱)،	خیانت (۱)،
امر به معروف و نهی از منکر (۴۵)،	دفاع (۱۱)،	اولی الامر (۵)،	سیاست و حکومت (۱)،	غلبه (۱)،
حاکم/رهبر/زامامدار (۳۸)	مسئولیت (۱۱)،	مدیریت (۵)،	اسلام و سیاست (۱)،	غنیمت (۱)،
مفاهیم سیاسی قرآن (۳۵)،	واژگان سیاسی قرآن (۱۰)،	سلاح (۵)،	مشروعیت و مقبولیت (۱)،	ثروت (۱)،
جهاد (۳۵)،	دارالحرب (۱۰)،	ولی (۵)،	دین و حکومت (۱)،	مسائل اختصاصی
سیاست خارجی (۳۲)،	پادشاه/حاکم (۱۰)	حقوق بشر (۴)،	اقلیت‌های دینی (۱)،	رساله‌های علمی
خلیفه و خلافت (۲۷)،	پلورالیسم دینی (۹)،	اومانیزم (۴)،	تبلیغات سیاسی (۱)،	حقوق بین‌الملل (۱)
ظالمان (۲۵)،	تشریع (۹)،	مظلوم (۴)،	مسئولیت (۱)،	فمینیسم (۱)

مسائل اختصاصی	مقاومت (۱)،	قوای سه‌گانه (۴)،	جامعه آرمانی (۹)،	عهد/پیمان (۲۵)،
مقاله‌های علمی	حق و باطل (۱)،	سقوط (۴)،	رابطه (۸)،	قانون و قانون‌گذاری (۲۳)،
استقلال (۲)	اهل ذمه (۱)،	استعمار (۴)،	مستکبران (۸)،	امنیت (۲۳)،
لیبرالیسم (۱)	اهل کتاب (۱)،	مرزبانی (۴)،	پناهنده (۸)،	دیپلماسی (۲۳)،
مشارکت (۱)	بیت‌المال (۱)،	دار الاسلام (۳)،	اولو‌هیت (۷)،	مستضعف/استضعاف (۲۱)،
فلسفه سیاسی (۱)	تبعید (۱)،	اختلاف (۳)،	مجاهدان (۷)،	ظالم/ظلم (۲۱)،
فقه سیاسی (۱)	سلطان (۱)،	سوسیالیسم (۳)،	قاضی (۷)،	بیعت (۲۱)،
اقتدار (۱)	مُلک (۱)،	قسط (۳)،	مساوات (۷)،	پیروزی (۱۹)،
جنبش (۱)	دار (۱)،	حکمرانی شایسته (۳)،	طاغوت (۷)،	حزب (۱۹)،
پادشاهی (۱)	قیام (۱)،	تبعیت (۳)،	اقلیت (۷)،	امام (۱۹)،
جهانی‌شدن (۱)	سلطه (۱)،	حاکم اسلامی (۳)،	دموکراسی (۷)،	روابط بین‌الملل (۱۷)،
معاهده (۱)	تغییر (۱)،	تبعیض (۳)،	منکر (۶)،	حقوق (۱۷)،
رنگ زمینه سفید	اسیر (۱)،	قوم و قبیله (۳)،	ملت/ملیت (۶)،	مشروعیت (۱۷)،
مسائل مختص کتب	خمس (۱)،	خراج/مالیات (۳)،	بیگانگان (۶)،	انسان (۱۷)،
رنگ خاکستری مشترک	زکات (۱)،	روابط خارجی (۲)،	اهل حل و عقد (۶)،	صلح (۱۷)،

جمع‌بندی: کل مسائل اصلی: ۱۵۳.

کل مسائل فرعی: ۱۶۲۶.

۶ مسئله ولایت (۱۲۹)، عدالت (۶۱)، جنگ (۵۹)، حکومت اسلامی (۵۷)، سیاست (۵۶) و جامعه (۵۴) به ترتیب دارای بیشترین مباحث و مسائل فرعی.

۱۸ مسئله دارای ۲۱ تا ۵۰ عنوان و مسئله فرعی. ۲۲ مسئله دارای ۱۰ تا ۱۹ مسئله فرعی. ۵۷ مسئله دارای ۲ تا ۹ مسئله فرعی. ۴۷ مسئله اصلی دارای یک عنوان و مسئله فرعی.

نتیجه‌گیری نهایی

پس از بررسی جامعه آماری این پژوهش، چنین نتیجه‌گیری می‌شود؛ بیشترین آثار در بخش کتاب‌ها، مربوط به مسئله ولایت است که شش اثر با حجم و تفصیل زیاد از منظر قرآن، مورد بحث قرار گرفته است. همچنین در چهار اثر، دیدگاه قرآن پیرامون مسائل جنگ، جهاد، دفاع و صلح تبیین شده و هرکدام از مسائل: جامعه، سکولاریسم، سیاست و حکومت در دو اثر از منظر قرآن مورد بحث قرار گرفته‌اند. بقیه آثار هرکدام با استناد به آیات، دیدگاه قرآن کریم، پیرامون یک

یا چند مسئله سیاسی را تشریح کرده‌اند. در رساله‌های علمی ۲۱ عنوان و مسئله فرعی مربوط به مسئله امامت است و در مقالات علمی نیز مسئله سیاست ۳۷ عنوان و مسئله فرعی را به خود اختصاص داده‌اند.

در پی تجمیع کلیه مسائل سیاسی شناسایی شده در تک‌نگاشت‌ها، این نتیجه حاصل شد که دیدگاه قرآن کریم درباره ۱۵۳ مسئله اصلی در قالب ۱۶۲۶ عنوان و مسئله فرعی تشریح شده است. با مقایسه مسائل شناسایی شده با مسائل مطرح در دانش سیاسی (۲۶۲)، معلوم می‌شود که تاکنون دیدگاه قرآن درباره ۱۰۹ مسئله دانش سیاسی تبیین نشده است. از نظر آماری نیز ۶ مسئله ولایت (۱۲۹)، عدالت (۶۱)، جنگ (۵۹)، حکومت اسلامی (۵۷)، سیاست (۵۶) و جامعه (۵۴) به ترتیب دارای بیشترین مباحث و مسائل فرعی می‌باشند. ۱۸ مسئله بین ۲۱ تا ۵۰ عنوان و مسئله فرعی و ۲۲ مسئله دارای ۱۰ تا ۱۹ مسئله فرعی هستند. همچنین ۵۷ مسئله دارای ۲ تا ۹ مسئله فرعی بوده در حالی که تنها یک عنوان و مسئله فرعی درباره ۴۷ مسئله اصلی شناسایی شده، وجود دارد.

با توجه به آنچه ذکر شد اکثریت مباحثی که در مطالعات سیاسی قرآن انجام شده مربوط به تعداد محدودی از مسائل دانش سیاسی است. بر این اساس، اکثریت مسائل دانش سیاسی، از منظر قرآن، مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته‌اند. از این رو، ضرورت دارد که از پژوهش‌های تکراری جلوگیری شده و آن دسته از مسائلی که کمتر مورد پژوهش قرار گرفته‌اند و یا اصلاً دیدگاه قرآن درباره آن‌ها، استخراج نشده، توسط محققین مورد پژوهش قرار گیرند.

منابع

۱. احمدی بغش، خدیجه (۱۳۹۴)، دیپلماسی سیاسی انبیاء الهی از منظر قرآن و حدیث، تهران: ری.
۲. ارسطا، محمدجواد (۱۳۹۳)، حکمرانی شایسته از منظر قرآن کریم، قم: بیت‌الاحزان فاطمه (س).
۳. اسدی نسب، محمدعلی (۱۳۸۶)، سکولاریسم از منظر قرآن، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
۴. اسلامی، علی (۱۳۸۸)، پلورالیسم دینی از منظر قرآن، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
۵. آقاجانی قناد، علی (۱۳۹۶)، مشروعیت حکومت در قرآن (با تأکید بر تفاسیر معاصر شیعه)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۶. ایازی، محمدعلی (۱۳۷۹)، آزادی در قرآن، تهران: مؤسسه تحقیقات ذکر.
۷. جاوری، محمدجواد (۱۳۹۲)، تهدیدات نرم سیاسی در قرآن، تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۸. جمعی از نویسندگان (۱۳۸۲)، فرهنگ موضوعی تفاسیر، قم: بوستان کتاب.
۹. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۷۵)، ولایت در قرآن، تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء.
۱۰. ----- (۱۳۹۶)، تسنیم؛ تفسیر قرآن کریم، ج ۴، قم: نشر اسراء.
۱۱. حقجو، عبدالله (۱۳۸۹)، ولایت در قرآن، قم: انتشارات زائر.
۱۲. ذوقی، امیر (۱۳۸۸)، درآمدی تحلیلی بر جایگاه جنگ و صلح در قرآن و سیره نبوی (ص)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۱۳. سید باقری، کاظم (۱۳۹۴)، قدرت سیاسی از منظر قرآن کریم، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۴. طرقی، مجید (۱۳۸۴)، درس‌نامه روش تحقیق، قم: مرکز نشر هاجر.
۱۵. عباسعلی عمید زنجانی، مبانی اندیشه سیاسی اسلام سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.

۱۶. عبدالقادر حامد تیجانی (۱۳۸۹)، مبانی اندیشه سیاسی در آیات مکی، ترجمه تعلیق: مهران اسماعیلی و مشتاق الحلو، قم: پژوهشگاه علوم فرهنگ اسلامی.
۱۷. علوی مهر، حسین (۱۳۹۴)، قرآن و دفاع، قم: سرزمین سبز.
۱۸. فرودی، صدیق حسین (۱۳۹۶)، قرآن و اومانیسیم، قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص).
۱۹. قبادی، محسن (۱۳۸۷)، قرآن و روابط بین‌الملل (تبیین اصول روابط بین‌الملل از دیدگاه قرآن و سیره نبوی (ص))، قم: کومه.
۲۰. قدردان قراملکی، محمدحسن (۱۳۹۰)، قرآن و سکولاریسم، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۲۱. قاضی‌زاده، کاظم (۱۳۸۴)، سیاست و حکومت در قرآن، قم: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۲۲. قرا ملکی، محمد زارع (۱۳۸۹)، اصول تفکر سیاسی در قرآن، تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
۲۳. کوشکی، محمدصادق (۱۳۸۹)، جستاری در مبانی سیاست مطلوب قرآن کریم، تهران: عابد.
۲۴. عباس نژاد، محسن و همکاران (۱۳۸۴)، قرآن، مدیریت و علوم سیاسی، مؤسسه انتشاراتی بنیاد پژوهش‌های حوزه و دانشگاه، مشهد.
۲۵. محمدی‌آشیانی، علی (۱۳۹۲)، جامعه آرمانی قرآن کریم، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
۲۶. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۳)، جنگ و جهاد در قرآن، تدوین و نگارش: محمدحسین اسکندری و محمد مهدی نادری قمی، قم: مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
۲۷. ----- (۱۳۶۸)، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم: مرکز چاپ و نشر سامان تبلیغات اسلامی.
۲۸. ----- (۱۳۹۳)، حقوق و سیاست در قرآن، قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).

۲۹. محمدی (قرباغی)، علی جان (۱۳۸۳)، ولایت در پرتو آیات، قم: انتشارات مرکز جهانی علوم اسلامی،
۳۰. مرتضوی، سید محمد (۱۳۹۰)، آیات ولایت در قرآن همراه با پاسخ‌گویی به مسائل جدید، قم: آشیانه مهر.
۳۱. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۱)، آیات ولایت در قرآن، تهیه و تنظیم: ابوالقاسم علیان نژادی، قم: انتشارات نسل جوان.
۳۲. منصور نژاد، محمد (۱۳۸۷)، جنگ روانی از منظر قرآن، تهران: جوان پویا.
۳۳. نظرزاده، عبدالله (۱۳۹۶)، فرهنگ اصطلاحات و مفاهیم سیاسی قرآن کریم، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۳۴. موسوی، مختار (۱۳۹۷)، نظام سیاسی قرآن، تهران: انتشارات هزار رنگ.
۳۵. ولایی، عیسی (۱۳۸۶)، اصول فقه ۱ و ۲، قم: انتشارات دارالفکر.
۳۶. یثربی، محمد (۱۳۹۱)، سیری در آیات ولایت و امامت، تدوین: محمدجواد خلیلی، قم: نشر اکرام.
۳۷. سایت‌ها:
۳۸. پرتال جامع علوم و معارف قرآن <http://www.maarefquran.net>
۳۹. پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) <https://ganj-beta.irandoc.ac.ir>
۴۰. کتابخانه تخصصی علوم و معارف قرآن <https://quran.isca.ac.ir/fa/Thesis/Index>
۴۱. پایگاه مجلات تخصصی نور/ نورمگز <https://www.noormags.ir>